

med pripadniki intelektualne in politične elite, medtem ko je do manjših prišlo v vrstah gospodarske elite, saj se je ekonomski sistem bistveno manj spremenil od političnega. Prispevek Marte Rendle ***Socialno-ekonomski položaj gospodinjstev in problematika revščine v socializmu: njeno merjenje in raziskovanje*** poseže v drugo polovico 20. stoletja, v čas druge Jugoslavije, ki je uvedla nov, socialistični družbeni red. Ta je sicer težil k socialni izenačenosti, a vendar socialnih razlik ni odpravil. Prihajalo je do velikih razlik med političnim vrhom in »običajnimi« ljudmi, prisotna je bila regionalna diferenciacija, nekatere skupine prebivalstva so bile posebej podvržene revščini (ostareli, hendikepirani, Romi). Glede na to, da je država obstoj revščine uradno zaničevala, je bilo zbiranje podatkov oteženo. Šele v 60. letih preteklega stoletja so bile organizirane prve uradne statistične raziskave socialno-ekonomskega položaja prebivalstva. Po letu 1989 so politične, gospodarske in socialne spremembe povzročile večanje prepada med revnimi in bogatimi, medtem ko je v tranzicijskih 90. letih vprašanje revščine postalo pogosta tema socioloških, ekonomskih in statističnih raziskav. S tem že prehajamo v obdobje, o katerem govori zadnji članek, prispevek Sreča Dragoša s povednim naslovom ***Socialna država – prihodnost ali preteklost?*** Ukvarja se s socialno neenakostjo v današnjem času in vendar temelji na uradnih virih Evropske unije, drugih statističnih podatkih, na socialni zakonodaji in različni literaturi. Ugotovitve niso obetavne. Slovenija naj vsekakor ne bi bila več socialna država. Vzrok vidi v sovpadanju dveh trendov. Prvi naj bi bila »neavtonomna socialna politika«, kot »dediščina prejšnjega sistema« in drugi »neoliberalen koncept ekonomije«, uveden po osamosvojitvi. Predstavitev tega prispevka zaključujem z avtorjevimi besedami: »Družbene neenakosti in revščina se na Slovenskem povečujejo (kljub nacionalnemu povprečju, ki je še vedno relativno ugodno), vendar še bolj vzbujata skrb dejstvo, da smo brez konsenza o tem, ali je to dobro ali slabo. To je slaba popotnica za prihodnost.«

Zbornik vsebuje vrsto zanimivih in tehtnih prispevkov, sestavljenih tudi na temelju zares številnih arhivskih virov, hranjenih v različnih slovenskih javnih arhivih, kar je z vidika arhivistk in arhivistov še posebej pohvalno. Poseben pečat predstavljeni publikaciji daje aktualnost tako izbrane teme kot načinov njene obravnave, zaradi česar je lahko zanimiva za kar najširši krog bralcev. Ob koncu še stavek, ki ga pripisujejo Sokratu: »Kogar je najtežje ljubiti, ta najbolj potrebuje ljubezen.«

dr. Mateja Jeraj

Vinko Skitek:

Računske knjige breškega rudarskega sodnika Egidija Leschendursta, 1580–1589 = Rechnungsbücher des Friesacher Bergrichters Gilg Leschendurst, 1580–1589

Gradivo za zgodovino Koroške 2. Maribor, Klagenfurt am Wörthersee/Celovec ob Vrbskem jezeru: Pokrajinski arhiv Maribor, Kärntner Landesarchiv/Koroški deželni arhiv, 2022, 344 strani

V letu 2022 je izšel drugi zvezek zbirke Gradiva za zgodovino Koroške, ki je namenjen znanstveno-kritični objavi računskih knjig breškega rudarskega sodnika Egidija Leschendursta s konca 16. stoletja. Avtor je dr. Vinko Skitek, arhivist koroške enote Pokrajinskega arhiva Maribor. Delo je sestavljeno iz dveh temeljnih sklopov, in sicer uvodne dvojezične študije v slovenskem in nemškem jeziku ter objave vira, in je razdeljeno na 13 poglavij. V uvodnih poglavjih je avtor navedel razloge za objavo, podrobneje je opisal objavljene vire ter predstavil utežne in denarne enote, ki so jih pri poslovanju uporabljali v uradu rudarskega

sodišča. Dodal je tudi seznam okrajšav in obrazložil način zapisa krajevnih in osebnih imen. Vse to bralcu v nadaljevanju omogoča lažje razumevanje objavljenih računskih knjig.

V obsežni spremni študiji je avtor obravnaval zgodovino rudarskega sodišča v Brežah (nem. Friesach), ki jo je smiselno razdelil na šest podpoglavij. V uvodnih treh je predstavil zgodovino rudarjenja in metalurških dejavnosti v okolici Brež ter tamkajšnje deželnoknežje rudarsko sodišče, ki ga je umestil v okvir razvoja deželnoknežjega rudarskega sodstva v habsburških deželah v 16. stoletju. Rudarsko sodišče v Brežah je obsegalo velik geografski prostor, med drugim tudi del današnjega ozemlja Republike Slovenije, in sicer območje med Karavankami, Šoštanjem, Slovenj Gradcem in Dravo. Tu je bilo vzpostavljeno nižje rudarsko sodišče, ki se prvič omenja na začetku leta 1575. Zaradi tega je objava vira zanimiva tudi z vidika raziskav slovenske zgodovine.

Avtor je objavljene vire umestil v širši kontekst in predstavil zgodovino rudarjenja na Koroškem v 16. stoletju. V enem od podpoglavij je osvetlil zgodovino rudarjenja in železarjenja v trikotniku med Železno Kaplo (nem. Bad Eisenkappel), Pliberkom (nem. Bleiburg) in Slovenj Gradcem do sredine 17. stoletja. Opozoril je na obstoj talilnega urada v Črni na Koroškem (*Huetambt Schwarzenbach*), ki so ga po predvidevanju avtorja v drugi polovici 16. stoletja vzpostavili koroški deželni stanovi. V tem podpoglavju se je avtor delno oprl na svojo študijo o zgodnji zgodovini rudarjenja in železarjenja na območju današnje slovenske Koroške (Začetki rudarstva in železarstva v Mežiški dolini). Objavljena je bila v nedavno izdani monografiji *Sijaj jekla. 400 let jeklarstva v Mežiški dolini* in je ena izmed prvih obsežnejših raziskav te tematike.

Precejšen del uvodne študije zajema interpretacija v nadaljevanju objavljenih računskih knjig. Avtor je analiziral količine dajatev, ki jih je sodišče pridobilo od posestnikov rudnikov v obliki rude ali kovine. Opozoril je na dejstvo, da so sodišču oddajali zgolj zlato in srebro, vendar ne tudi železa in svinca, ki so ju prav tako pridobivali na tem območju. Iz računskih knjig lahko izvemo, da so razločevali med različnimi kakovostnimi skupinami rude in da so izvajali tudi preiskave s poskusnimi taljenji rude. Med odhodki so bile zavedene plače oziroma mezde za uslužbence sodišča in povračila za njihove službene poti. Tu obenem izvemo, kdo vse so bili uslužbenci rudarskega sodišča. Med izjemnimi odhodki so navedena popravila in stroški tekočega dela, kot je nabava pisarniškega materiala in surovin za izvajanje preizkusov rude. Poleg vsakoletnih računov za obdobje 1580–1586 in dveh kvartalnih računov sta predstavljena tudi računa nižjega rudarskega sodnika za Slovenj Gradec, Razbor in Črno iz let 1583 in 1585.

Kvantitativne podatke je avtor razporedil po tabelah, v katerih je primerjal tudi količino oddane in pridobljene rude po posameznih letih. Tu je mogoče razbrati, da je količina oddanih surovin od leta 1584 padala in avtor je to povezal s splošno krizo rudarjenja na Koroškem ob koncu 16. stoletja.

Dvojezični študiji sledi transkripcija računskih knjig, ki je v skladu z uveljavljenim standardom objav novoveških pisnih virov. Knjige hrani Koroški deželni arhiv (Kärntner Landesarchiv) v fondu Rudarskega glavarstva (Berghauptmannschaft), pod signaturo AT-KLA 35, Berghauptmannschafft, Schachtel 3, Faszikel 88. Vsebujejo 16 računov breškega rudarskega sodnika Egidija Leschendursta in dva letna računa Mateja Strusnigka, upravitelja nižjega rudarskega sodišča za Slovenj Gradec, Razbor in Črno. V sklepnih poglavjih je avtor pripravil krajše povzetke v slovenskem, nemškem in angleškem jeziku, seznam virov in literature, imensko in krajevno kazalo ter dodal osem slikovnih prilog v obliki fotografij arhivskih dokumentov.

Predstavljena objava je na neki način pionirsko delo, saj gre za eno izmed prvih objav računskih knjig rudarskih sodišč na prostoru Vzhodnih Alp in pomeni velik prispevek k preučevanju zgodovine rudarjenja in metalurgije tako na Koroškem kot tudi na širšem slovenskem in avstrijskem prostoru. Omogoča

odličen vpogled v rudarjenje in poslovanje rudarskih sodišč ob koncu 16. stoletja. S predstavljenimi količinami oddane rude in kovine, z drugimi prihodki, kot so kazni, in izdatki delovanja sodišča prinaša bogato vrsto podatkov, s čimer predstavlja izvrstno izhodišče za nadaljnje raziskave gospodarske zgodovine, ki lahko bistveno oplemenitijo trenutno poznavanje zgodovine rudarjenja na tem območju in tudi širše.

Pomemben doprinos objave je študija o zgodovini rudarskega sodišča v Brežah, v kateri je posebna pozornost posvečena območju tega sodišča, ki danes leži na slovensko-avstrijskem obmejnem prostoru. Del tega območja se okvirno prekriva tudi z nižjim rudarskim sodiščem za Slovenj Gradec, Črno in Razbor, ki je bilo podrejeno sodišču v Brežah. Starejša zgodovina rudarjenja na tem prostoru je bila v preteklosti redko predmet raziskav, zaradi česar ima ta študija še toliko večji pomen. Z njenim prevodom v nemški jezik delo po eni strani zasleduje uveljavljene standarde objav srednjeveških in novoveških pisnih virov, po drugi strani s tem dosega širok krog nemško govorečih bralcev in raziskovalcev ter bistveno zvišuje potencial za nadaljnje raziskave.

dr. Gašper Oitzl

France Štukl: Strganke in postrganke Friesacher Bergrichters Gilg Leschendurst, 1580–1589

Škofja Loka in Ljubljana: Občina Škofja Loka, Muzejsko društvo Škofja Loka,
Zgodovinski arhiv Ljubljana, 2022, 181 strani

V pozni jeseni 2022 je prišla na knjižne police zadnja knjiga dr. Franceta Štukla, ki nosi zanimiv, nekoliko neobičajni naslov *Strganke in postrganke*. Knjiga je avtorjev poslednji poklon rodnemu mestu, saj njenega izida žal ni dočakal. Nastajala je vrsto let, a intenzivneje v zadnjem obdobju, kot da bi avtor slutil, da je napočil čas, da zgodbe poveže v celoto in jih pokloni javnosti. Izid knjige so omogočili Občina Škofja Loka, Muzejsko društvo Škofja Loka in Zgodovinski arhiv Ljubljana. Dr. France Štukl je bil namreč častni občan mesta Škofje Loke, častni član Muzejskega društva Škofja Loka in dobitnik Aškerčeve nagrade za življenjsko delo. Vse tri institucije so se mu z izidom knjige želele pokloniti ob njegovem 80. rojstnem dnevu, ki ga je praznoval na začetku septembra. Uredniško delo so opravile Helena Janežič, Marija Lebar in Judita Šega, medtem ko je čudovite ilustracije, ki knjigo še dodatno bogatijo, narisala akademska slikarka Maja Šubic.

V uvodnem delu so objavljeni nagovori škofjeloškega župana Tineta Radinje, direktorice Zgodovinskega arhiva Ljubljana dr. Zdenke Semlič Rajh in njene sodelavke, vodje škofjeloške enote arhiva, Judite Šega, ter predsednice Muzejskega društva Škofja Loka Helene Janežič. Sledijo iskriva samopredstavitve avtorja in njegove uvodne misli, kjer med drugim preberemo tudi o tem, kaj ga je napeljalo k izidu knjige. Takole zapiše v svojem hudomušnem, njemu tako lastnem slogu: »Zadnji čas je že bil, da pospravim pisalno mizo. (...) Nabrale so se smeti, ostružki in druga navlaka. Pobrskal sem še po spominu. Iz vse te šare sem postrgal nekaj postorič, zgodbic, dogodkov in čenč z govorico otroka, učenčeka, mladostnika, odraslega. Zgodbe so se mi z leti nabirale in ostale. Nekatero so stare, počene in zlepljene, sestavljene, doslikane. Druge so individualne. Nekatero so iz kolektivne izkušnje, aktualne, pozabljene kot duše v vicah, resne in neresne, lažnive in poštene, zaspane in žive. Vse ostalo so spomini, ki hitijo v folkloro in pozabo.«

Knjiga je razdeljena na dva dela. Prvi prinaša 25 zgodb o znanih in manj

